

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Karin Mölder

HOMMIKURINGI EESMÄRK KOOLIEELSES LASTEASUTUSES JA SELLE
SEOS SOTSIAALSETE OSKUSTE ARENGUGA ELVA LASTEAEDADE
NÄITEL.

bakalaureusetöö

Juhendaja: Pille Villem MA

Läbiv pealkiri: Hommikuring ja selle seos sotsiaalsete oskustega

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Pille Villem MA

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Irja Vaas

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu

2014

Resümee

Hommikuringide eesmärk koolieelses lasteasutuses ja selle seos sotsiaalsete oskuste arenguga Elva lasteaedade näitel

Laste õpetamisel kasutatakse väga erinevaid õppemeetodeid ja tegevusi. Koolides ja koolieelsetes lasteasutustes on järjest sagedamini hakatud kasutama ringimeetodit. Eestimaa koolieelsetes lasteasutustes viiakse läbi hommikuringe. Hommikuringis on laps aktiivne osaleja ning arenevad tema sotsiaalsed oskused. Selleks, et hommikuring oleks efektiivne, peab lasteaiaõpetaja olema teadlik ringi põhimõtetest, eesmärkidest ja teistest hommikuringi õnnestumiseks vajalikest teguritest.

Käesoleva töö eesmärgiks on välja selgitada miks lasteaiaõpetajad hommikuringi kasutavad ja kuidas on ring nende arvates seotud lapse sotsiaalsete oskuste arenguga. Selleks viidi läbi kvalitatiivne uurimus lasteaiaõpetajate seas.

Uurimuse tulemustest selgus, et õpetajad peavad hommikuringi õppe- ja kasvatusprotsessi üheks osaks ning hommikuring aitab kaasa mitmete sotsiaalsete oskuste arengule.

Abstract

The purpose of morning circle time in preschool and its connection to the development of social skills, based on examples of preschools in Elva

Many teaching methods and activities are being used when teaching children. One of the methods schools and preschools are starting to use more frequently is circle time. Preschools in Estonia are using morning circle time. A child is an active participant in morning circle time and through that his or her social skills develop. For morning circle time to be effective the teacher should be aware of its principals, purposes and other factors.

The aim of the present study is to find out why preschool teachers use morning circle time and how they think it is connected to the child's social skills development. For that a qualitative research was carried out among preschool teachers.

The study showed that teachers consider morning circle time as part of the learning and growing process and it helps to develop different social skills.

Sisukord

Resümee.....	2
Sissejuhatus.....	4
<i>Ring kui meetod.....</i>	5
<i>Hommikuringi eesmärgid.....</i>	5
<i>Hommikuringi läbiviimine ja kestus.....</i>	8
<i>Reeglid hommikuringis.....</i>	9
<i>Tegevused hommikuringis.....</i>	9
<i>Sotsiaalsete oskuste olemus.....</i>	11
<i>Sotsiaalsed oskused ja nende seos hommikuringiga.....</i>	12
<i>Uurimuse eesmärk ja uurimusküsimused.....</i>	15
Metoodika.....	15
<i>Valim.....</i>	16
<i>Mõõtevahendid.....</i>	16
<i>Protseduur.....</i>	17
Tulemused.....	18
Arutelu.....	22
Tänuõnad.....	27
Autorsuse kinnitus.....	27
Kasutatud kirjandus.....	28
Lisa 1. Intervjuukava	
Lisa 2. Kodeerimine ja kategoriseerimine	

Sissejuhatus

Lapse õpetamisel-kasvatamisel tuleb muuhulgas osata valida sobivad õppemeetodid. Kaasaegse õpikäsituse kohaselt on laps õppe- ja kasvatusprotsessis aktiivne osaleja ning õpib matkimise, vaatlemise, uurimise, katsetamise, suhtlemise, mängu, harjutamise jms kaudu (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008). Õppemeetodite valikul lähtuvad õpetajad eelkõige laste vanusest, võimetest ja suhtumisest ning nende endi väljakujunenud õpetamisstiilist (Babbage, Byers & Redding, 2013). Ühe õppemeetodina kasutatakse koolieelsetes lasteasutustes ringimeetodit (Roskos, Tabors & Lenhart, 2009). Ringimeetodi üha sagedasem kasutamine õppeprotsessis viitab selle meetodi kõrgele efektiivsusele. Ringis olles julgustatakse last hästi käituma ja teda väärtustatakse. Ta kogeb positiivseid suhteid õpetajaga, õpib teistest hoolima ja teiste kultuurilisi erinevusi hindama. Samuti areneb tema iseloomu tugevus, meelekindlus ja vastutustunne (Tew, 1998). Kuna ringimeetod eeldab ka ringis osalejate vahelist koostööd ja head suhtlemisoskust, viitab selle meetodi kasutamine väga tihedale seosele eelkõige just lapse sotsiaalsete oskuste arenguga (White, 2009; Mosley, 2005; Collins, 2007). Lapse sotsiaalne areng toimub käsikäes füüsilise ja kognitiivse arenguga (Tropp & Saat, 2008) ning sotsiaalsete teadmiste ja oskuste kujundamine eelkoolieas on üks olulisemaid kasvatusülesandeid (Männamaa & Marats, 2009). Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on sotsiaalsed oskused nimetatud ühena lapse üldoskustest.

Eestis läbiviidud uuringutes (Grosstein, 2012; Linnus, 2013; Villems, 2005) nimetavad lasteaiaõpetajad terminit hommikuring, mis viitab sellele, et ringi kasutatakse õppe- ja kasvatusprotsessis. Hommikuringi nimetatakse ühe tegevusena ka koolieelse lasteasutuse päevakavas (Metsalu, 2013). Hommikuring hõlmab erinevaid tegevusi ja sellel võivad olla mitmesugused eesmärgid (Hea Alguse Lasteaedade Programm, 2003). Seda, miks lasteaiaõpetajad hommikuringe kasutavad ja kuivõrd hommikuring on seotud sotsiaalsete oskustega arenguga, autorile teadaolevalt varem Eestis uuritud ei ole. Seega on oluline uurimisprobleem miks õpetajad hommikuringi kasutavad ja kuivõrd seostavad nad seda lapse sotsiaalsete oskustega. Käesoleva töö eesmärgiks on selgitada välja lasteaiaõpetajate hommikuringi kasutamise eesmärk ja nende arvamus hommikuringi seosest sotsiaalsete oskuste arenguga.

Ring kui meetod

Grupiprotsesse, kus inimesed istuvad ühiselt ringis, et üksteisega suhelda, võime leida nii ajaloolistest kui ka tänapäevastest kultuuridest (Lang, 1998; Roffey, 2006; Tew, 1998). Teadaolevalt kasutati ringis olemist juba Põhja-Ameerika indiaanlaste ja anglosaksi munkade grupitraditsioonides ning tavades. Ring tähistab ühtsuse, paranemise ja võimu sümbolit (Tew, 1998). Ring võib Roffey (2006) arvates sümboliseerida ka millegi tervikut, jätkuvust, võrdsust või kaitset. See moodustab inimestest ühe terviku, kus keegi ei pea end välja jäetuna tundma. Osalejad on kõik ühel tasemel ja võrdses seisus ning neil kõigil on ühtviisi õigus ringis osaleda. Selliselt asetsedes on osalejate vahel silmside ja tekib vähem võimalusi ebakohaseks käitumiseks. Kidron (1999) leiab, et laste paiknemisel ringis tekib kergemini ühtse grupi tunne, mis võib kaasa aidata intiimsuse loomisel, konkreetsete temade käsitlel ja kogemuste jagamisel. Lang (1998) väidab, et korraldusele, kus inimesed istuvad või seisavad ringis, on alati olemas põhjus ja üldjuhul on selleks põhjuseks soov üksteist paremini näha ning kuulda.

Erinevad autorid on ringis olemise kirjeldamiseks kasutanud terminit *circle time* ehk ringi aeg (Mosley, 2005; Collins, 2007; Roffey, 2006 jt.). See on Roffey (2006) arvates struktureeritud grupisisene suhtlemine, kus lapsed saavad loovalt mõelda, olulistest asjadest rääkida ja üksteist tundma õppida. Samuti nimetatakse ringis olemist *morning circle time* ehk hommikune ringi aeg (Koza & Smith, 2009; Karnopp, 2011 jt.). Hommikune ringis olemine on Koza ja Smith'i (2009) järgi see osa päevast, kus lapsed istuvad hommikul koos ringis. Seal on neil võimalik arutleda ilma ja uudiste üle ning neile jagatakse ülejäänud päevaks ülesandeid. Ka käesolevas töös kasutatakse ringist rääkides eelkõige Eestis läbiviidud uuringutes (Grosstein, 2012; Linnus, 2013; Metusala, 2013; Villems, 2005) esinenud hommikuringi mõistet, mis on ühtlasi üks ringimeetodi kasutamise võimalustest ja mille eesmärgid on kattuvad.

Hommikuringi eesmärgid

Ringe kasutatakse väga mitmesugustel eesmärkidel. Langi (1998) arvates võivad ringis olemise eesmärgid piirkonniti erineda. Ta on oma artiklis välja toonud ringide kasutamise põhjused erinevates riikides ja piirkondades. Näiteks ütleb ta, et Põhja-Ameerikas on ringide peamiseks eesmärgiks laste eneseteadvuse ning sotsiaalse suhtlemise arendamine. Skandinaavia riikides pannakse lisaks sotsiaalsele suhtlemisele rõhku ka ühtekuuluvustunde ja igapäevase rütmi loomisele. Inglismaal püütakse aga ringis olemisega hoopis laste käitumist ja omavahelist

suhtlemist parandada ning nende enesehinnangut tõsta. Gustavson (2004) nimetab Eesti lasteaedades kasutusel oleva hommikuringi eesmärkidena üksteise tervitamist, märkamist ja koos õppimist.

Enesehinnangu ja enesekindluse tõstmine. Üheks ringimeetodi eesmärgiks on tõsta laste enesehinnangut ja kasvatada nende enesekindlust (Morgan, 2008; Collins, 2011; Mosely, 2005; Tew et al, 2007; Koeries et al, 2005). Kui lapsel on kõrge enesehinnang, on ta endaga rahul ja tunneb end enesekindlalt. Ta on sotsiaalselt avatum ja tuleb paremini rasketes olukordades toime. Kui lapsel on aga madal enesehinnang, tunneb ta end väärtusetu, rumala ja ebaolulisena. Ta ei usu oma võimetesse ja kardab eksida ning ennast häbistada (Mosely, 2005). Ringis olemine paneb lapsi end turvaliselt tundma (Mosley, 2005; Gustavson, 2004; Lillo & Mikk, 2010). Lastel on turvatunne vaid siis kui neil on positiivne enesehinnang. See omakorda mõjutab nende koostööoskuseid ja aitab neil oma potentsiaali avada. On oluline, et lapsed tunneksid oma saavutuste üle uhkust ja teaksid, millised on nende tugevad küljed. Samuti on tähtis, et lastel oleks piisavalt julgust ja enesekindlust, et oma arvamust avaldada (Collins, 2011).

Ringis osalemine aitab igal lapsel ennast ja teisi paremini tundma õppida. Lapsed, kes tavaliselt on väga tagasihoidlikud, muutuvad ringis palju enesekindlamaks. Seega, õpetajatel, kes tahavad oma töös kasutada ringimeetodit, tuleb arvestada lapse enesehinnangut mõjutavate teguritega. Pidevad positiivsed kogemused rühmakaaslastega mõjutavad laste eneseteadlikkust ja nende austust nii enda kui ka teiste suhtes. Kuna austus, usaldus ja teineteist toetavad suhted saavad tekkida ainult turvalises keskkonnas, oleneb õige õhkkonna loomine suuresti õpetaja võimekusest ringis olemist sobivalt organiseerida (Tew & Potter & Read, 2007).

Suhtlemisoskuste paranemine. Mosely (2005) usub, et ringimeetodi eesmärgiks on hoolitseda iga lapse sotsiaalse ja emotsionaalse kasvu eest, samas aidates neil mõista ka teiste inimeste vaatenurki. Lapsi julgustatakse efektiivselt suhtlema ja püütakse vähendada nende ärevust ning sotsiaalset eraldatust. Regulaarsete ringis kohtumiste tulemusel on lapsed emotsionaalselt tugevamad ja seetõttu tulevad nad stressiga paremini toime. Paranevad nende kuulamisoskus ja silmside hoidmine, suureneb huvi teiste vastu, ollakse rohkem sõbralikud ja tuntakse endid teiste seltskonnas vabamalt.

Ringist osavõtt annab lastele võimaluse õppida oskuseid, mis on suhtlemiseks ja konfliktiga toimetulekuks hädavajalikud (Morgan, 2008; Mellor & Munn, 2000). Ring on ideaalne koht teiste kuulamiseks ja enda väljendamiseks. Seal saab rääkida ja teha koostööd rühmakaaslaste ning õpetajaga. Samuti on see heaks võimaluseks märgata oma kaaslaste juures asju, mida muidu ei märka ja õppida oma kaaslaste paremini tundma (Collins, 2011). Hea suhtlemisoskus on iga ringis toimuva tegevuse aluseks, aga see saab toimida ainult juhul kui õpetaja on lastele oma käitumisega heaks eeskujuks. Õpetaja ei saa oodata lastelt teatud viisil käitumist, kui ta ise seda ei järgi (Lindon, 2003).

Ringimeetod sobib nii õpilastel kui ka õpetajatel tekkinud probleemide lahendamiseks (Mellor & Munn, 2000; Bowen, 2010; Tew, 1998; Miller, 2003). Ringis olles on hea võimalus tekkinud probleemide üle põhjalikumalt arutleda. Tuleks läbi rääkida järgmised aspektid: millest sai probleem alguse, mis täpselt juhtus, kuidas osapooled end tundsid ja milline võiks olla probleemi lahendus. Väga hästi aitaks konkreetse probleemi käsitlemisel näiteks käpiknukkudega situatsiooni läbi mängimine (Miller, 2003). Rollimängud, teiste tähelepanelik kuulamine ja probleemide üle arutlemine annavad lastele sotsiaalsetest suhetest parema arusaamise ja pakuvad erinevaid võimalusi konfliktide lahendamiseks (Aves & Bradley, 2006).

Ühtekuuluvustunde loomine. Hromek ja Roffey (2009) peavad ringimeetodi üheks eesmärgiks ühtekuuluvustunde tekkimist. Selle saavutamiseks soovivad nad ringis tegevusi läbi viia mänguliselt. See tagab rühmas hooliva ja positiivse õhkkonna. Mängud võivad olla mõeldud mängimiseks kas individuaalselt, väikestele rühmadele või kogu rühmale korraga. Weatherhead (2008) ütleb, et ringis olemine annab lastele võimaluse tunda ennast teistega võrdselt. Ring on koostöö ja üksteise toetamise sümbol. Lastel tekib ühtekuuluvustunde teiste grupis olijatega, kuna nad usaldavad neid rohkem. Ka Bliss et al (1995) leiab, et ringis olemine soosib ühtekuuluvustunde teket. See omakorda paneb lapsi teineteist rohkem toetama ja aktsepteerima.

Päevaks ettevalmistamine ja info vahetamine. Lillo & Mikk (2010) arvates saab hommikuringiga kindlaks määrata kogu päeva tegevuse. Lapsele antakse võimalus tutvuda erinevate tegevustega, millega ta päeva jooksul tegelema peab ja ta saab teada, mida õpetaja temalt ootab. Cheney & Austin (1998) leiavad, et igapäevased hommikuringi tegevused pakuvad lastele kindlustunnet ja aitavad päeva rõõmsalt alustada. On väga oluline, et lapsed tunneksid, et

nad on ringi oodatud ja neid on märgatud. Ühtses grupis tegutsedes valmistab see lapsi ette kogu päeva vältel efektiivselt koos töötama. Gunzenhauser & Kitzman (2012) ütlevad, et hommikuringis arutlevad lapsed ilma üle, tähistavad sünnipäevi ning tähtpäevi, kuulavad lugusid ja jagavad omavahel uudiseid.

Just ringis olles õpivad lapsed viisaka vestlemise reegleid, oma ideesid ja kogemusi teistega jagama. Regulaarselt on ringiaeg parim tegevus, mis toetab laste keelekasutust turvalises ja kindlas keskkonnas ning kus laps võib tunda end olulisena (Roskos, Tabor & Lenhart, 2009). Collins (2003) arvates saab ringis olemise aega kasutada selleks, et jagada omavahel seda, mida lapsed teavad ja saada aimu sellest, mille suhtes lapsed kindlad pole või eksivad. Sellisel juhul tuleks tema arvates laste ekslikke arusaamu vaikselt parandada püüda. Arutelud aitavad kaasa ka mõtlemisoskuse arengule ja oskusele teistega arvestada.

Vastupidiselt eelpool välja toodule väidavad Leach ja Lewis (2012), et luues lastele õhkkonna, kus nad tegutsevad teistega ringis olles, võivad täiskasvanud panna lapsi tundma end üksikute ja ohustatutena. Samuti võib see nende arvates suurendada kiusamist ja mõjuda halvasti lapse enesehinnangule. Leach'i ja Lewis'e uurimus näitas, et kõige rohkem probleeme ilmnes ringitegevustes siis, kui paluti lastel jagada teistega oma tundeid ja emotsioone. Paljud lapsed tundsid endid ebamugavalt ning ohustatuna ja seda eriti siis kui arutleti kellegi halva käitumise üle.

Hommikuringi läbiviimine ja kestus

Mosley (2005) ütleb, et ringi läbi viimisel on kõige tähtsam silmas pidada, et selleks oleks valitud sobiv aeg. Parim aeg selleks on siis, kui nii lapsed kui ka õpetaja on rõõmsas tujuis, positiivsed ja pole väsinud. Vastasel juhul võib ringis olemine ebaõnnestuda.

Et hommikuringil oleks ka mingisugune hariduslik kasufaktor, peaks seda Roffey (2006) arvates läbi viima regulaarselt. Mosley (2005) usub, et ringis peaksid lapsed osalema vähemalt üks kord nädalas. Lillo & Mikk (2010) aga väidavad, et hommikuring võiks toimuda igapäevaselt ja seda alati ühel ja samal ajal. Mosley (2005) arvates oleks hommikuringi esmaseks tutvustamiseks sobilik alustada kümne minutilistest kohtumistest ja kui lapsed juba ringis olemisega harjuvad, võib seda aega 15-20 minutini pikendada. Lillo ja Mikk (2010) ütlevad, et ringiaeg peaks kestma umbes 25-30 minutit. Sealjuures peaks aga arvestama, et mida nooremad on lapsed, seda lühem on ringis olemise aeg. Kui tegemist on suuremate lastega, peab jälgima, et

ringiaeg ei veniks liiga pikaks. Roffey (2006) väidab, et ringis olemine võiks kesta kuni 30 minutit olenevalt laste arvust. Collins & McGaha (2002) rõhutavad aga, et väikestelt lastelt ei maksaks oodata, et nad piiramatu aja jõuavad ringis vaikselt istuda. Kui ootused lapse suutlikkusele ringis istuda on liiga kõrged, võib kogu protsess olla nii täiskasvanule kui ka lapsele ebameeldiv. Ringis olemist on Gustavson'i (2004) järgi sobilik läbi viia kas toolidel või põrandal istudes. Kõige mugavamaks ja rühile soodsaimaks peetakse istumist rätsepistmes.

Reeglid hommikuringis

Üldjuhul seostatakse reegleid regulaarsuse, instruktsioonide, ettekirjutuste, tavade, juhendite, käskude ja seadustega. Reegliteks võib pidada instruktsioone, mis ütlevad inimestele, mida nad tohivad ja mida nad ei tohi teatud olukorras teha (Klabbers, 2009).

Collinsi (2011) arvates on oluline, et ringis olles oleks paika pandud kindlad reeglid. Need annavad lastele aimu tingimustest, mida nad ringis osalemiseks täitma peavad. Ta on välja toonud näited võimalikest hommikuringi reeglitest:

- räägitakse ükshaaval
- kuulatakse ja vaadatakse inimest, kes parajasti räägib
- enda kõrval istujaid ei puudutata
- ei öelda asju, mis võiksid teiste tundeid haavata
- kui ei soovita vastata, võib järje edasi anda-võimalusel saab laps vastata hiljem

Tew (1998) usub, et ringis olemise muudab laste jaoks turvaliseks just reeglite olemasolu. Ta lisab, et nendest reeglitest peavad kõik osalejad kindlalt kinni pidama. Kui keegi reegleid rikub, peab õpetaja koheselt tegutsema. Kõigepealt antakse reegli rikkujale visuaalne hoiatus. Kui ta jätkab reegli rikkumist, tuleb tal ringist mõneks ajaks lahkuda. Et reeglid paremini kinnistuks ja laste poolset järgimist leiaks, soovivad White (2009) ja Collins (2007) lasta lastel ise sobilikud reeglid välja töötada. Selleks aga peavad lapsed ringis olemise põhimõtetest ja eesmärkidest teadlikud olema.

Tegevused hommikuringis

Mosely (2005) on veendunud, et ringis läbi-viidavad tegevused peaksid alati olema esitatud planeeritult ja struktureeritult. Samas on õpetajaid alati julgustatud olema paindlikud leidmaks

nende enda loomingulist lähenemist. Hoolikalt ette planeeritud tegevused annavad õpetajale enesekindlust ja tänu sellele laiendavad tema loovust, spontaansust ning kujutlusvõimet.

Mosely (2005) pakub ringis olemise läbi viimiseks välja viie astmelise mudeli:

1. Kohtumine (*meeting up*)- toetava õhkkonna loomine, et suunata üksteise kõrvale istuma lapsed, kes muidu teineteisega väga palju aega koos ei veeda. Näiteks võiks sobivaks tegevuseks siin olla mõne eseme vaikselt käest kätte andmine. See aitab lastel lõdvaks lasta ja hakata üksteise seltskonda nautima.
2. Soojendus (*warming-up*)- laste julgustamine üksteist kuulama. Selleks võib kasutada suulist harjutust, kus lapsed saavad kordamööda midagi rääkida.
3. Avamine (*opening-up*)- kõige olulisem faas ringis olles. Siin saavad lapsed osaleda aruteludes ja tegevustes, mille eesmärgiks on suurendada nende arusaamu sotsiaalsete, emotsionaalsete ja käitumuslike probleemide suhtes ja tõsta nende enesehinnangut. Tihti kasutatakse selles faasis ka rollimängude mängimist.
4. Lõbustamine (*cheering-up*)- selles faasis liigutakse eelmises faasis käsitletud tõsisematelt teemadelt üle positiivsematele ja lõbusamatele tegevustele. Samuti kiidetakse ja tänatakse siin üksteist meeldiva koostöö eest.
5. Rahunemine (*calming down*)- iga kohtumine peaks lõppema rahuliku lõpurituaaliga, et lapsed mõistaksid, et nüüd on ringis olemine lõppenud.

Erinevad autorid (Tew et al, 2007; Collins, 2007; Weatherhead, 2008 jt) kirjeldavad aga ringis olemise struktuuri Mosely omast teistsuguselt. Näiteks on Tew et al (2007) struktuuris ainult kolm faasi, milleks on alguse-, kesk- ja lõpuosa. Mosely (2005) ütleb, et iga õpetaja peab leidma õige variandi just enda rühma laste jaoks. Et ringis läbiviidavad tegevused ei muutuks kunagi igavaks ja lapsed koguneks ringi ootusärevuses, soovitatakse õpetajal kasutada erinevaid töövahendeid. Nendeks võivad olla näiteks nukud, keebid, aaretekirst, peakatted jne.

Mitmesuguste vahendite kasutamine hoiab laste tähelepanu õpetajal kogu ringi vältel. Samuti sobib laste tähelepanu säilitamiseks kasutada rääkimisel erinevaid hääletoone. Näiteks on hea mõte varieerida rääkimise tempot, muuta hääli hästi vaikseks või valjuks ja kasutada kehakeelt. Samuti on oluline rääkida lastega läbi kõik tegevuse etapid ja käsilolev tegevus enne uuele ülemineku täielikult lõpetada.

Roffey (2006) ütleb, et ringiaja sisu võib olla väga mitmekesine. Õpetaja võib ise ringis toimuvad tegevused kindlaks määrata või küsida lastelt, mida nad teha sooviksid. Lillo ja Mikk

(2010) nimetavad hommikuringi tegevustena näiteks külaliste vastu võtmist, oma rõõmude, murede ja uudiste jagamist, muinasjuttude ja muusika kuulamist, vestlemist ja jutustamist, erinevate mängude mängimist, matkimist, sõnade häälimist ja arvutamist. Gustavsoni (2004) arvates peaks laulu- ja ringmängudel olema hommikuringi tegevustes kõige tähtsam roll. Nende abil areneb lastel nii kõne, peenmotoorika kui ka sotsiaalsed oskused. Peale laulu- ja ringmängude võib autori arvates hommikuringis veel luuletusi lugeda, õppemänge mängida, mõistatusi arvata, ilmast ja tähtpäevadest rääkida ning erinevaid esemeid tutvustada. Olulised on ka igasugused rütmi- ja näpumängud. Kriete (2002) usub, et hommikuring avardab laste sotsiaalset maailma. Ringi regulaarne kasutamine paneb aluse laste erinevate sotsiaalsete oskuste arengule. Nendeks sotsiaalseteks oskusteks võivad olla austus iseenda kui ka teiste vastu, vastutustunne, koostööoskused, eneseväljendamis- ja kuulamisoskus ning tähelepanuvõime.

Sotsiaalsete oskuste olemus

Keltikangas-Järvinen (2011) ütleb, et kuigi sotsiaalseid oskuseid on kirjanduses defineeritud väga erinevalt, mõeldakse nende all eelkõige inimese suutlikkust teiste inimeste hulgas toime tulla. Sotsiaalsete oskustena nimetab autor inimese võimet oma kaaslaste seisukohti ja tundeid mõista, kaaslaste õigustega arvestamist, nende austamist ning oskust kokkulepitud reeglite kohaselt käituda. Kui sotsiaalsus on igal inimesel olemas juba sünnihetkest, siis sotsiaalseid oskuseid tuleb õppida. Need oskused omandatakse tavaliselt läbi kogemuste ja kasvatuse. Kui inimesel on head sotsiaalsed oskused, võib ta oma tõhusate käitumisstrateegiatega sageli täiesti märkamatuks jääda. Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) järgi võib lapse sotsiaalseteks oskusteks pidada oskust teistega suhelda, nii enda kui ka teiste tajumist, ühiskonnas kehtivate tavade ja eetiliste arusaamade järgimist.

Mosley (2005) arvates ei ole võimalik sotsiaalseid oskuseid õppida ja siis neid unustada. Need oskused on isiksuseomadused, mis kasvavad läbi laste suhtlemise oma eakaaslaste ja täiskasvanutega, kes neid ümbritsevad. Me oleme sotsiaalsed olendid ja iga meie elu aspekt hõlmab teisi inimesi. Me alustame sotsiaalsete oskuste õppimist varakult kodust, seejärel oleme valmis sotsialiseeruma väljaspool kodu. Meie sotsiaalne aju on treenitav ja mida varem me selle treeninguga pihta hakkame, seda lihtsamad on meie sotsiaalsed suhted tulevikus. Seepärast on väga oluline õpetada väikestele lastele sotsiaalse käitumise alustalasid juba lasteaias.

Sotsiaalsed oskused ja nende seos hommikuringiga

Käesolevas töös vaadeldakse sotsiaalseid oskuseid Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse rakendusraamatus “ Üldoskuste areng koolieelses eas” (2009) välja toodud eeldatavatest sotsiaalsetest oskustest lähtuvalt. Autorid Männamaa ja Marats rõhutavad, et sotsiaalsete teadmiste ja oskuste kujundamine eelkoolieas on üks olulisemaid kasvatusülesandeid ja nad on välja toonud erinevate eluaastate eeldatavad arengutulemused.

Laps püüab mõista teiste inimeste tundeid ja seisukohti ning arvestab neid käitumises ja vestluses. Keenan (2002) usub, et suhtlemise üheks olulisemaks aspektiks on võime näha ja mõista teiste inimeste väljavaateid ehk teisisõnu eemalduda enesekesksest mõtlemisest. Smith, Cowie & Bades (2003) väidavad, et teiste inimeste emotsioonide, soovide ja veendumuste mõistmise algeid võib märgata juba kahe aastaste laste juures. Kolmandaks ja neljandaks eluaastaks on nad teiste tunnete mõistmise juba omandanud. Tropp ja Saat (2008) aga toovad välja, et isegi kuue- kuni seitsme aastased lapsed ei suuda end teiste inimeste olukorda panna ja näha asju teiste vaatevinklist. Selle asemel usuvad lapsed, et teised inimesed mõtlevad ja tunnevad nii nagu nemad. Samuti hindavad lapsed teiste inimeste mõtlemist ja tundemaailma nende välise käitumise põhjal. Näiteks järeldavad nad, et inimene peab olema rõõmus kuna ta naerab. Siinkohal peaks õpetaja lapsi suunama, et lapsed mõistaksid kui erinevalt inimesed mõtlevad ja tunnevad. Berk (2003) ütleb, et lapse võime mõista teiste seisukohti aitab kaasa mitmekesiste sotsiaalsete oskuste arengule.

Mosley (2005) leiab, et hommikuringis sobib laste empaatiavõime suurendamiseks viia läbi vestluseid, kus lapsed saavad oma tunnetest rääkida. Sellised vestlused aitavad lastel näha kas nende kaaslased mõtlevad neile sarnaselt või mitte. Samuti on vestlemine hea vahend näitamaks lastele, kuidas lubatud viisil oma tundeid väljendada. Pedastsaar (2008) ja Mosely (2005) arvavad, et rollimängude mängimine aitab lastel paremini teiste inimeste seisukohtadest ja arvamustest aru saada. Kui laps on kellegi teise rollis ja ta kogeb selle kaudu kujuteldava isiku tundeid, mõtteid ja käitumismustreid, paneb see teda teisi paremini mõistma.

Laps teeb koostööd. Pedastsaar (2008) usub, et kõige paremini arenevad lapse koostööoskused üheskoos tegutsemisel. Edukaks koostööks võib nimetada koosõppimist, mille tulemusena tekib laste vahel üksteisest positiivne sõltuvus ja toimub vastastikune suhtlemine.

Koosõppimise käigus areneb suhtlemisoskus, arutlusoskus, usaldus teiste vastu ning võime teha otsuseid ja lahendada keerulisi situatsioone. Fisher (2004) leiab, et lapsed saavutavad koos töötades palju rohkem kui nad seda üksinda tegutsedes teeksid. Koostöö arendab laste sotsiaalseid oskuseid.

Leicester (2006) väidab, et rühma vaheline koostöö on üks ringis olemise olulisematest tegevustest. Tema arvates saab laste koostööoskuseid ringis arendada läbi vestlemise, arutlemise, lugude lugemise ning rolli- ja näitemängude mängimise. Bliss et al. (1995) pakuvad koostöö oskuste arendamiseks ringis välja erinevad mängud (*“mirroring game”*, *“web of friendship”* jne.), mille eesmärgiks on julgustada lapsi üksteisest head rääkima ja panna omavahel koostööd tegema lapsed, kes tavaliselt teineteisega väga palju aega koos ei veeda.

Laps väljendab oma emotsioone ja seisukohti. Cross'i (2004) järgi suudavad lapsed juba teisel eluaastal oma emotsioonidest rääkida. Umbes selles vanuses hakkavad lapsed aru saama, et nende käitumine ja tunded on omavahel seotud. Viieaastaselt on lapsed aga võimelised mõistma väliste sündmuste mõju teiste tunnetele. Näiteks võib inimene olla kurb kui tema lemmikloom sureb. Samas võib lapsi selles vanuses segadusse ajada see kui verbaalne ja mitteverbaalne eneseväljendamine on omavahel vastuolus (näit. kui keegi väidab, et temaga on kõik korras, kuigi ise näeb väga haige välja). Lapsed arenevad emotsionaalselt läbi teiste inimeste jälgimise, enda tunnetega arvestamise ja nendest rääkimise.

Hartas (2006) pakub argade ja tagasihoidlike laste enesehinnangu tõstmiseks ringis välja rollimängud, mille kaudu lapsed oma tunnete ja nende väljendamise kohta palju õpivad. Mosley (2005) arvab aga, et hea vahend ringis erinevate probleemide üle mõtisklemiseks ja arutlemiseks on lugude jutustamine. Peale loo kuulamist peaks õpetaja julgustama lapsi oma arvamust avaldama ja küsimusi esitama. Salumaa ja Talvik (2004) usuvad, et vestluses osaledes õpivad lapsed alati midagi uut ja huvitavat ning oskavad paremini järeldusi teha. Lastele antakse võimalus vabas vormis teistega oma mõtteid jagada. Kõige efektiivsemalt ilmnevad laste enda tähelepanekud, seisukohad ja kogemused justnimelt teineteisega vesteldes. Vajadusel saab õpetaja vestlust sobilike küsimustega suunata.

Mosley (2005) ütleb, et ringis olles ei tohi teisi lapsi segada ja peab hoolega kuulama, mis teistel öelda on. Tähelepanelik kuulamine on väga oluline sotsiaalne oskus ja ringimeetod ei töötaks, kui lapsed üksteist ei kuulaks. Võimalik on kasutada *“rääkivat objekti”* ja tõsta käsi üles,

kui on soov sõna võtta. “Rääkivat objekti” kasutatakse selleks, et määrata ära, kellel on õigus segamatult rääkida.

Laps on tundlik teiste hinnangute suhtes, otsib kaasaenamist oma tunnetele. Paige-Smith & Craft (2011) usuvad, et kõrge enesehinnanguga laps tunneb, et teda väärtustatakse ja ta on teiste jaoks tähtis. Ta teab, et ta on võimeline olema edukas. Kui lapsel on kõrge enesehinnang, on ta suurema tõenäosusega võimeline otsuseid tegema ja võtma vastu uusi väljakutseid. Siin kohal on oluline meeles pidada, et laps võib ühes keskkonnas end väga väärtustatuna tunda, kuid teises keskkonnas võib tema enesehinnang olla väga madal. Spendlove (2009) väidab, et enesehinnang on tõenäoliselt üks kõige võimsamaid jõude meie eksistentsis. See, kuidas me end tunneme ja tajume, mõjutab meie elu suuresti.

Nagu ringis olemise reeglid ette näevad, on Mosely (2005) veendunud, et mitte kedagi ei tohi ringis olles halvustada. Kui laps tunneb, et tema arvamus heidetakse kõrvale või tema üle naerdakse, võib ta loobuda oma edasisest osalusest ringis. Ringimeetodi üks põhimõtetest on hea käitumise tugevdamine ja on oluline, et öeldaks ainult positiivseid asju. Lapsed ei tohiks üksteist naeruvääristada ja teineteise üle naerda, vaid peaksid üksteise vastu head olema. Ta nimetab enesekindlust ja enesehinnangut tõstvate tegevustena ringis näiteks vestlemist, lasteriimide lugemist, tantsu- ja rollimängude mängimist. Lasteriimid, millega ringi alustatakse või lõpetatakse peavad alati olema positiivse sisuga ja tihti mainitakse seal kõigi laste nimesid. See tekitab lastes hea enesetunde. Vesteldes võivad lapsed rääkida, mis neile enda või teiste juures meeldib, milles keegi osav on ja samas on neil võimalus ka üksteist kiita. Rollimänge mängides suureneb laste enesehinnang, kuna kedagi teist kehastades saavad nad võimaluse käituda täiesti vastupidiselt oma igapäevaelule ja seda ilma teiste kriitikat kartmata. Nad saavad olla tugevamad, julgemad ja osavamad kui nad võibolla end reaalses elus tunnevad. See kasvatab neis enesekindlust.

Laps arutleb probleemide üle ning teeb vahet hea ja halva käitumise vahel. Keltikangas-Järvinen (2011) ütleb, et laps on sotsiaalselt pädev siis, kui ta suudab leida konkreetset olukorras enda jaoks sobivaima käitumismudeli. Lapsed mõistavad juba varakult, et agressiivsus on võimalik palju kiiremini soovitud tulemuseni jõuda kui nad seda käitumisnorme järgides teeksid. Seega tuleks leida lapse halva käitumise põhjus ja püüda see sobiliku käitumisega asendada.

Mosely (2005) ütleb, et lapsed õpivad käitumist neid ümbritsevatelt inimestelt. On väga oluline, et õpetaja kiidaks ja tunnustaks lapsi ning oleks oma käitumisega lastele heaks eeskujuks. Paljud õpetajad aga reageerivad halba käitumist nähes liiga äkiliselt. See paneb tihti lapsi arvama, et tähelepanu saamiseks peavadki nad halvasti käituma. Lapsed peavad mõistma, et halval käitumisel on kindlad tagajärjed.

Mosley (2005) leiab, et juttude kuulamine ja nende üle arutlemine hommikuringis aitab lastel õppida probleemsituatsioonidele lahendusi leidma. Paljudes lugudes ja juttudes, k.a muinasjuttudes, teevad tegelased teatud probleemidega silmitsi seistes läbi erakordseid muutusi. See õpetab lastele, et ka reaalses elus võib olla tagasilööke, kuid pingutades saab neist üle. Peale jutu lõppu võib õpetaja anda lastele võimaluse lugu näideldes läbi mängida. See aitab neil kuuldut kinnistada. Samuti sobib selleks ka käpiknukkude kasutamine, mis aitab lastel tegelastega samastuda. Koeries et al (2005) pakub ringis probleemide arutlemiseks välja probleemkaartide kasutamise. Õpetaja esitab lastele ühe probleemsituatsiooni ja lapsed peavad mõtlema probleemi sisule ning sellele, kuidas probleemiga kimpus olevad inimesed end tunda võiksid. Siis pakuvad lapsed välja erinevaid lahendusi, mis võiksid olukorda parandada.

Uurimuse eesmärk ja uurimusküsimused

Käesoleva töö eesmärgiks on selgitada välja lasteaiaõpetajate hommikuringi kasutamise eesmärk ja nende arvamus hommikuringi seosest sotsiaalsete oskuste arenguga.

Selleks püstitati järgmised uurimusküsimused:

- Milline on hommikuringide läbiviimise korralduslik pool?
- Millised on õpetajate arvates hommikuringide läbiviimise eesmärgid?
- Milliseid tegevusi õpetajad kõige enam hommikuringides kasutavad?
- Milliste sotsiaalsete oskuste arengut toetavad õpetajate arvates hommikuringi tegevused?

Metoodika

Käesolevas bakalaureusetöös kasutati kvalitatiivset uurimisviisi, kuna Laheranna (2008) järgi annab see uurijale võimaluse koguda ja analüüsida andmeid väga detailselt ja pöörata rohkem tähelepanu probleemi sisulisele poolele.

Valim

Valim moodustati mugavusvalimi põhimõttel. Goodwin'i ja Goodwin'i (1996) järgi valitakse mugavusvalimi puhul uuritavad nende kerge kättesaadavuse ja sobivuse tõttu.

Valimi moodustamiseks kasutati isiklikke kontakte. Uurimustöö valimi moodustasid kümme Elva linna lasteaiadõpetajat kahest erinevast Elva lasteaiast. Kummastki lastaiast aitasid uurimustöö läbiviimisele kaasa viis õpetajat. Valimi moodustamisel lähtuti ühest kriteeriumist, mis tulenes uurimuse eesmärgist. Valimile esitatud kriteeriumi kohaselt pidid uurimustöös osalevad õpetajad töö läbiviimise hetkel kasutama lasteaias hommikuringe. Osalenud õpetajate tööstaaž oli vahemikus 5 kuni 39 aastat ja nende keskmine tööstaaž oli üle 23 aasta.

Mõõtevahendid

Kuna küsitleti väikest arvu inimesi, otsustas töö autor andmete kogumiseks viia uuritavatega läbi poolstruktureeritud küsimustega intervjuu. Laherand (2008) toob intervjuu ühe eelisena välja meetodi paindlikkuse, mis annab uurijale võimaluse andmekogumist vajadusel temale sobivalt reguleerida. Nimetatud andmekogumismeetod lubab töö autoril lisaks faktidele ka vastajate põhjendusi saada. Uurijal oli intervjuu kava ette valmistatud ning see andis võimaluse vajadusel küsimuste järjekorda muuta ja täiendavaid küsimusi esitada või vastuseid täpsustada. Uurimisinstrument koostati toetudes töö teoreetilisele osale ja püstitatud uurimisküsimustele.

Uurimuse valiidsus näitab Laheranna (2008) järgi seda, kas uurimuses mõõdeti just seda, mida oli plaanis mõõta. Valiidsuse suurendamiseks ja intervjuu küsimuste sobivuse kontrollimiseks viis töö autor eelnevalt läbi poolstruktureeritud pilootintervjuu. Selle tulemusena selgus, et küsimuste esialgne jaotus oli ebaselge ja probleemi parandamiseks muudeti küsimustiku struktuur ümber. Lisaks kolmele uurimusküsimuse valdkonnale, lisati valdkonnad, mis puudutasid õpetajate taustandmeid ja hommikuringide läbiviimise korralduslikku poolt. Selle käigus paigutati teatud hulk küsimusi ümber ja lisati uusi küsimusi. Samuti eemaldati paar pilootintervjuus esitatud küsimust, kuna autori arvates ei tõstnud need töö väärtust. Intervjuu kava on esitatud lisas 1.

Protseduur

Töö autor viis kõigi valimi moodustanud lasteaiaõpetajatega individuaalselt läbi poolstruktureeritud intervjuu. Intervjuud viidi läbi märtsis ja aprillis 2013. aastal. Selleks oli enne intervjuude toimumist koostatud intervjuu kava ja läbi viidud pilootintervjuu.

Ühes lasteaias määras intervjuude läbiviimise ajad lasteaia direktor, kooskõlastades need osalema nõustunud õpetajatega. Teises lasteaias pöördus töö autor isiklikult erinevate õpetajate poole saamaks nende nõusolek uurimuses osalemiseks ja leidmaks neile sobivad intervjuu ajad. Kõik intervjuud viidi läbi lasteaia ruumides. Igaks intervjuuks oli lasteaedade poolt eraldatud privaatne ruum, et kõrvalised isikud kohtumist ei häiriks. Enne intervjuu läbiviimist tutvustas uurija intervjuueeritavale ennast ja oma uurimustöö eesmärgid. Samuti teavitas intervjuueerija õpetajat intervjuu orienteeruvast kestvusajast. Võimalikult üheselt mõistetavate tulemuste saavutamiseks proovis uurija välja selgitada, kui sarnaselt uurija ja intervjuueeritav intervjuus käsitletut mõistavad. Selleks küsis uurija intervjuueeritavalt enne intervjuu algust, mida mõtleb tema sotsiaalsete oskuste all. Kui uurija oli veendunud, et nii tema kui ka intervjuueeritav mõistavad sotsiaalseid oskuseid üheselt, võis uurija intervjuuga alustada.

Kõik käesoleva uurimustöö tarvis salvestatud intervjuud viis läbi ja transkribeeris töö autor isiklikult. Uurimisprotsessi reliaablust suurendab Flick'i (2006, viidatud Laherand, 2008 j) kohaselt transkribeerimisreeglite väga täpne järgimine. Helisalvestise kasutamine informatsiooni kogumisel võimaldas transkribeerimisel salvestatut tagasi kerida ja uuesti kuulata, mistõttu sai töö autor salvestisel oleva informatsiooni väga korrektselt kirja panna. Laheranna (2008) raamatus välja pakutud kahest transkribeerimisviisist valis uurija enda jaoks välja sobivaima ja kasutas seal toodud tingmärke kõikide transkriptsioonide puhul võimalikult täpselt. Eetikanõudeid järgides, küsis uurija enne intervjuu alustamist õpetaja nõusolekut vastuste diktofonile salvestamiseks. Samuti kinnitas uurija intervjuueeritavale, et tema anonüümsus on garanteeritud ja et kõik andmed helisalvestisel peale transkribeerimist kustutatakse.

Andmete analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvalitatiivse sisuanalüüsi eesmärgiks on Laheranna (2008) järgi uurida keelt, teksti sisu ja konteksti põhjalikult ning intensiivselt. Tekstimaterjali osad, mis on sisult sarnased, paigutatakse konkreetse kategooria alla.

Käesoleva bakalaureusetöö uurimuse andmete analüüsimist alustati tekstimaterjali kodeerimisega. Teksti põhjalikul ja korduval lugemisel tekkisid erinevad koodid nt. *ilmavaatlus*,

rutiin, arutelu, üksteise märkamine, sõrmemäng, kuulamine jne. Saadud koodid grupeeriti teemade järgi, st. moodustusid suuremad kategooriad. Koodid, mis kontekstilt olid sarnased, paigutati konkreetse kategooria alla. Näiteks koondusid koodid *omavaheline koostöö, rühmatöö ja meeskonnatöö* kategooria *koostööoskus* alla. Vajadusel pöörduiti transkribeeritud andmete juurde tagasi, et mõista sõna tähendust tekstist lähtuvalt. Selle käigus paigutati mõned koodid esialgse kategooria juurest uue kategooria alla, et tagada koodide ja kategooriate korrapärane süsteem. Uurimuse reliaablust aitab suurendada kaaskodeerija kasutamine (Klenke, 2008). Seetõttu kasutati ka käesoleva töö reliaabluse tõstmiseks kodeerimisel ja kategoriseerimisel kaaskodeerija abi. Kodeerimise ja kategoriseerimise näide on esitatud lisas 2.

Tulemused

Uurimustöö tulemuste esitamise struktuur toetub eelnevalt püstitatud neljale uurimusküsimusele ning tulemusi kirjeldatakse intervjuude põhjal tekkinud kategooriate kaudu. Tulemuste selgemaks kirjeldamiseks on töö autor intervjuudest välja toonud tsitaadid, mis kinnitavad ja põhjendavad kodeerimise ja kategoriseerimise tulemusi.

1. Hommikuringide korralduslik pool ja õpetaja teadlikuks saamine hommikuringist.

Korraldusliku poole all leiavad kajastust hommikuringi toimumise sagedus, kestus ja reeglid.

Hommikuringide kasutamise *sageduse* osas väitsid kõik uurimuses osalenud lasteaiaõpetajad, et kasutavad hommikuringe oma töös igapäevaselt. Vaid üks õpetaja mainis, et ringide igapäevasel läbiviimisel võib olla ka erandeid.

Õpetaja 2: „*Ee (.) väikeste eranditega iga päev.*“

Hommikuringide *kestuse* kohta andsid intervjuudes osalenud õpetajad erinevaid vastuseid. Kolm vastanud õpetajat ütlesid, et nende hommikuringide kestusajaks on 15-30 minutit. Teised õpetajad andsid ringide kestuse kohta erinevaid vastuseid. Hommikuringi kestuse kõige lühemaks ajaks pakuti viis minutit ja kõige pikemaks ajaks 40 minutit.

Õpetaja 4: „*Kuskil 20 minutit on keskmine. Üldiselt pikemaks ei lähe, et siis ma juba vaatan nagu juba aega ja tõmban otsad kokku. Üle 20 minuti mitte. Maksimaalne on 20.*“

Õpetaja 1: „*15. minutit kuni pool tundi. Suurematega kauem ja väiksematega lühemat aega.*“

Hommikuringi *reeglite* olemasolu ja kasutamist kinnitasid üheksa õpetajat kümnest. Õpetajad leidsid, et reeglite olemasolu on hommikuringis vajalik, sest siis püsib rühmas kord ja

lastel on kindlustunne. Üldiselt ongi hommikuringi reeglid seotud distsipliini tagamisega ning vastastikuse lugupidamisega.

Õpetaja 4: „Räägib üks laps korruga, teised kuulavad. See on nagu, see on nagu üks osa meie viisakuse kasvatamisest läbi teistega arvestamisest, et just nimelt oled viisakas ja kuulad teiste juttu. Ja samamoodi on teised viisakad kui sina räägid, onju.“

Üks õpetaja kümnest aga ütles, et temal kindlad hommikuringi reeglid puuduvad.

Õpetaja 7: „No kindlaid ei ole, aga me ikkagi lepime kokku kindla koha, kuhu me koguneme. Kord vaiba peale, kord taha vaiba peale ja ikkagi ringi püüame, et nad saavad sõbral käest kinni võtta.“

Üks õpetaja tõi välja fakti, et väiksematel lastel võtab reeglite selgeks saamine kauem aega ja seetõttu pole kord tihti tagatud. Samuti rõhutas üks õpetajatest, et reeglid on vajalikud, aga need ei pea olema nii rangelt määratletud.

Õpetaja 9: „No mingid kindlasti jah. (.) Aga nad ei pea olema nii rangelt määratletud, et, et kindlasti peab nii toimuma, aga mingid ikka jah. Laps vajab rutiini.“

Intervjuudest selgus, et üldiselt said õpetajad **hommikuringide kasutamise võimalustest teadlikuks** Hea Alguse koolitustel.

Õpetaja 7: „No tähendab üks ikkagi käisime koolitustel, siis kuidagi märkamatuks niisugune uus joon nagu tuli. Tänu sellele Heale Algusele kindlasti.“

Mõned õpetajad said hommikuringidest teadlikuks kolleegide ja laste kaudu või lugesid ringimeetodi kohta infot kusagilt mujalt. Üks õpetaja ei osanud öelda, kuidas hommikuringide kasutamine temani jõudis.

2. Hommikuringide läbiviimise eesmärgid. Antud teema alla tekkisid kategooriad nagu päeva sissejuhatamine, turvatunde loomine, sotsiaalsete oskuste arendamine ja õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimine.

Päeva sissejuhatamise kategooria alla paigutusid õpetajate poolt nimetatud teineteise tervitamine, päevaks häälestamine, ilmavaatlus, kohalolijate ära märkimine ja eesolevate päevategevuste tutvustamine.

Õpetaja 6: „Mina arvan, et päeva sissejuhatuseks rohkem jah=on meil niimoodi. Siis nad saavad ülevaate ka terve päeva tegevustest.“

Päeva aitab sisse juhatada ka info vahetus, mis sisaldab uudiste ja kogemuste jagamist laste ja õpetajate poolt, laste ettepanekute kuulamine, päevaplaani muudatuste ning ootamatute olukordade selgitamist.

Õpetaja 2: „*Ja lapsed ise peavad seda väga vajalikuks, sest olgem ausad, lastel on väga palju rääkida.* =*Ja nad tahavad oma kogemusi jagada, seda mis nad on teinud, mis nad on näinud, kus on midagi põnevat olnud ja seda võimalust tuleb neile anda.*“

Ringis olemise eesmärgi üheks kategooriaks kujunes õpetajate intervjuude põhjal **turvatuks loomine**. Õpetajad väitsid, et ringis olles tekib ühtsustunne. Samuti leiti, et hommikuring on rutiin või rituaal ning see võimaldab vajadusel tempot maha võtta.

Õpetaja 10: „*No see on ju ideaalne koht, kus lapsed on kõik koos. Muidu on nad ikka kuidagi hajutatud gruppidesse või mängivad oma valitud sõpradega. Aga hommikuringis on lapsed kõik koos ja kedagi pole välja jäetud. Selline ühtsuse tunne tekib lastel. Ja kogu rühmal.*”

Mitmed õpetajad nimetasid hommikuringi läbiviimise eesmärgina märksõnu, mis seostuvad laste **sotsiaalsete oskuste arendamisega**. Õpetajad arvavad, et hommikuringi läbiviimise eesmärgiks on muu hulgas tunnete jagamine, teiste märkamine, teistega arvestamine ja kuulama õppimine.

Õpetaja 2: „*Et esimene asi on tegelikult, mis on hästi oluline, et ta õpib teisi kuulama ja arvestama. Et meil on ikka aegajalt vaja meelde tuletada siinemaani, et kui sa soovid, et teised sind kuulavad, siis sa pead õppima ka ise olema avatud südamega ja kõrvadega.*”

Õpetajad kasutavad hommikuringe eesmärgil, millest kujundati **õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimise** kategooria. Leiti, et ringis on võimalus tutvuda erinevate teemadega, omandada uusi teadmisi, arutleda, läbi viia integreeritud õpet ja erinevat liike mängu.

3. Hommikuringis kasutatavad tegevused. Kõige sagedamini kasutusel olevate hommikuringi tegevustest moodustusid järgmised kategooriad: tegevused hommikuringi alustamiseks, mängud, muud õppe- ja kasvatustegevused ja tegevused hommikuringi lõpetamiseks.

Mängude pidevat kasutamist hommikuringi ühe põhitegevusena nimetas enamus intervjueritud õpetajatest. Kõige rohkem rakendust leidvad mängud hommikuringis on sõrmemängud, õppemängud ja rütmimängud. Mängude kategooria alla paigutusid veel lavastus-, sõna-, fantaasia-, tutvumis-, liikumis-, plaksu-, ring- ja laulumängud.

Õpetaja 1: „... (.) siis kasutan palju õppemänge, igasuguseid erinevaid ja võimalusel ka (.) ütleme on see õppemäng siis mul ette valmistatud kas mingite materjalidega. (2) Ja , (2) ja lastele meeldivad liikumismängud, lavastusmängud meeldivad hästi.“

Muude õppe- ja kasvatustegevuste kategooria alla paigutusid hommikuringi tegevustena arutlemine ja vestlemine, rütmisalmide ja luuletuste lugemine, piltide ja raamatute vaatlemine, mõistatuste mõistatamine, ilmavaatlus, kuulamine, emotikonide kasutamine, sorteerimine ja üllatuskülaliste vastuvõtt. Nendest tegevustest on hommikuringis õpetajate poolt kõige enam kasutusel arutlemine ja vestlemine.

Õpetaja 10: „Arutelud-vestlused on kõige sagedasemad. Noh, kas siis seoses nädala teemaga või räägivad lapsed oma tunnetest sel päeval. Meil on sellised emotsioonide kaardid, kust siis iga laps valib enda hetke, noh selle pildi, kuidas ta ennast parasjagu tunneb.“

Tegevus, millega kõige sagedamini **hommikuringi alustatakse** on teretussalm, mida kasutavad kaheksa õpetajat kümnest. Samuti on õpetajate arvates sobilik ringis olemist alustada tervitamisega, tegevuste tutvustamisega, ilmavaatluse, sõrmemängude mängimisega, tantsu- ja laulumängu mängimisega ning muinasjutu lugemise või jutustamisega.

Hommikuringi lõpetamiseks kasutatavad tegevused on näiteks patjade ja toolide ära viimine, asjade korrastamine ning laste gruppidesse jagamine. Üks õpetaja kümnest lõpetab ringis olemise ringmängu mängimisega.

Siiski ei ole enamustel õpetajatel kindlat hommikuringi lõpetamise rituaali või tegevust ning nad lõpetavad koos olemise tavaliselt sujuvalt teistele tegevustele üle minekuga.

Õpetaja 5: „Lõpetamiseks ei ole mul olnud rituaali, (.) sest ma tavaliselt, minu töövõte on, et ma lähen sujuvalt muudeks tegevusteks ja siis ma juba lõpetan oma õppetegevuse kuskil teises ruumis või niimoodi. Et nagu sellist lõpetamisrituaali ei ole olnud nagu mul.“

4. Lapse sotsiaalsete oskuste arendamine ja seda toetavad tegevused hommikuringis.

Antud teema alla tekkisid kategooriad nagu kaaslastega arvestamine, koostööoskus, emotsioonide väljendamine, suhtlemisoskuse arendamine ja probleemide üle arutlemine.

Kaaslastega arvestamise kategooria kujunes järgmistest kodeeringutest: teiste kuulamine, teistega arvestama õppimine, teiste märkamine, teiste erinevustega arvestamine ja oma seisukohtade sobitamine teiste omadega. Üle poolte õpetajatest leidsid, et teiste kuulamine on parim viis üksteisega arvestama õppida.

Õpetaja 10: “ No kindlasti hakkavad lapsed üksteisega rohkem arvestama hommikuringis olles. Seal ikka ei saa nii, et igaiüks räägib kuna tahab. Peab õppima teisi kuulama. Kuulamisoskus paraneb.”

Peamised nimetatud tegevused **koostöö oskuse** kategooria all on meeskonna- ja rühmatöodes osalemine, omavahelise koostöö tegemine, mängude mängimine, reeglite järgimine, oma asjade teistega jagamine, oma järjekorra ootamine ja kokkulepete sõlmimine. Kõige rohkem toodi lapse koostööoskust arendava tegevusena välja reeglitest kinni pidamist. Õpetajate arvates õpivad lapsed hommikuringis reegleid järgima just läbi erinevate mängude mängimise.

Õpetaja 2: „ Siis mängimine igas mõttes õpetab ju reeglitest kinni pidamist. Ükskõik, mis mänguga tegemist parasjagu on...”

Emotsioonide väljendamise kategooria alla paigutusid õpetajate nimetatud teistega oma tunnete jagamine, tunnete ettekujutamine, tunnete seletuse leidmine, emotsioonidega toime tulemine, vestlemine ja emotikonide kasutamine.

Õpetaja 9: „ ...me räägime hästi palju tunnetest. Hästi palju sellest, et mis tujus sa täna tulid ja kuidas su päev algas ja kuidas sa tahad, et su päev edasi jätkuks ja mida sa peaksid tegema, et ka su sõbra päev hästi kulgeks lasteaias ja. Selliseid asju.”

Suhtlemisoskust aitavad õpetajate arvates lastel arendada arutlemine ja vestlemine, teiste tähelepanelik kuulamine, kaaslaste tundma õppimine ning rollimängude mängimine.

Õpetaja 8: „ Nad on kõik korraga koos. Nad näevad üksteist, kuidas teine suhtleb, mismoodi. (.) Ühesõnaga see hommikuring annab neile võimaluse omavahel suhtlema õppida.”

Teksti sisust ja kontekstist lähtuvalt koondati järgmised tegevused **probleemide üle arutlemise** kategooria alla: heade ja halbade olukordade hindamine ning nende üle arutlemine, oma käitumise jälgimine ja probleemidele lahenduste otsimine.

Õpetaja 9: „ Sest tihtipeale on hommikuringis arutame ka seda kui keegi on näiteks noh eelmisel päeval pahasti käitunud või mingi asi on rühmas olnud selline, mis on häirinud. Et mis me saaksime täna selleks teha, et meil täna selline olukord ei tekiks.”

Arutelu

Uurimisküsimusele milline on hommikuringide läbiviimise korralduslik pool vastust otsides selgus, et õpetajate hommikuringide läbiviimise korralduses on nii mitmeid sarnasusi kui ka erinevusi. Kõik käesolevas uurimustöös osalenud õpetajad väitsid, et viivad üldiselt

hommikuringe läbi igapäevaselt. Ka Roffey (2006) rõhutab, et ringid peaksid toimuma regulaarselt, et tagada lastele võimalus ringis olles enda jaoks midagi kasulikku omandada. Õpetajate vastuste põhjal oletab töö autor, et õpetajad viivad hommikuringe läbi igapäevaselt, kuna nad mõistavad ringis kohtumiste regulaarsusega kaasnevaid positiivseid aspekte.

Mitmete autorite (Mosely, 2005; Lillo & Mikk, 2010; Roffey, 2006) arvamused hommikuringi kestvusaja kohta on erinevad. Ka uurimuses osalenud õpetajate vastused näitasid selgelt, et nende hommikuringide kestvusajad on varieeruvad. Lillo & Mikk (2010) rõhutavad, et hommikuringe läbi viies peaks silmas pidama laste vanust. Nende arvates peaks nooremate laste ringis olemise aeg olema lühem kui vanematel lastel. Ainult kaks õpetajat kümnest pidasid hommikuringi kestvusajast rääkides oluliseks mainida, et hommikuringi läbi viimisel tuleks arvestada laste vanusega. Kuna üldjuhul lähtuvad õpetajad õppe- ja kasvatustegevusi planeerides lastest, nende vanusest ja eripäradest, usub töö autor, et ka ülejäänud õpetajad pööravad hommikuringi tegevusi planeerides tähelepanu laste vanusele.

Collins (2011) väidab, et kindlate reeglite olemasolu hommikuringis on igati vajalik. On väga positiivne, et enamus õpetajaid samuti seda seisukohta jagavad. Õpetajate antud vastustest selgub, et nad peavad reeglite kasutamist hommikuringide läbiviimisel tähtsaks seetõttu, et nende varasemad kogemused on näidanud, et ilma reegliteta hommikuring ei toimiks. Konkreetseid reegleid pakuvad lastele kindlustunnet, sest siis lapsed teavad, millist käitumist neilt oodatakse ja nad mõistavad, kuidas mõjutab reeglite puudumine rühma õhkkonda.

Paljudes Eesti lasteaedades, kaasa arvatud Hea Alguse lasteaedades, on hommikuring päeva- ja õppetegevuste üks osa (Hea Alguse Programm, 2008). Enamus küsitletud õpetajatest said hommikuringist ja selle kasutusvõimalustest teadlikuks Hea Alguse lasteaedade ja nende poolt pakutavate koolituste kaudu. Autor leiab, et on igati märkimisväärne, et õpetajad koolitustel kogetut ka realselt oma töös ära kasutavad. Kuna mõned õpetajad said hommikuringidest teadlikuks selle kohta kirjandusest lugedes või kellegi käest kuuldes, võib järeldada, et õpetajad on huvitatud pidevast enesearengust ning kasutavad selleks ka iseseisva enesetäiendamise võimalust.

Uurimusküsimusele *millised on õpetajate arvates hommikuringide läbiviimise eesmärgid* vastust otsides saadi teada, et enamus õpetajaid viib hommikuringe läbi päevaks ettevalmistamise eesmärgil. Õpetajad leidsid, et üksteise tervitamine ja eesolevate päevategevuste tutvustamine on laste jaoks oluline, kuna see annab neile võimaluse üksteist märgata ja saada teada, mida päev

neile toob. Ka Lillo & ja Mikk (2010) leiavad, et hommikuring on sobiv koht, kus lastele päevaplaane- ja tegevusi tutvustada. Gunzenhauser'i ja Kitzman'i (2012) arvates on hommikuringis võimalik ilma üle arutleda ja omavahel uudiseid ning kogemusi jagada. Selle arvamusega nõustusid ka mitmed küsitletud õpetajatest. Autor usub, et põhjus miks õpetajad päevaks sissejuhutamist ja info vahetamist hommikuringis väga tähtsaks peavad, seisneb asjaolus, et laste päeva algus on kogu nende ülejäänud päevale määrava tähtsusega. Kui lastele antakse kohe hommikul võimalus üksteist märgata, ennast väljendada, teisi kuulata ja neid ees ootavast päevast aimu saada, aitab see neil oma päeva positiivselt alustada. Ka Cheney & Austin (1998) ütlevad, et igapäevased hommikuringi tegevused aitavad lastel oma päeva rõõmsalt alustada ja see valmistab neid ees ootavaks päevaks ette.

Kuna õpetajad töid hommikuringi eesmärkidena välja teistega arvestamise, oma tunnete jagamise, teiste märkamise ja suhtlemisoskuste parandamise järeldeb autor, et õpetajad peavad ka laste sotsiaalsete oskuste arendamist üheks hommikuringi oluliseks eesmärgiks. See ühtib ka Kriete (2002) arvamusega, mille kohaselt ringide läbi viimine paneb aluse laste sotsiaalsete oskuste arengule.

Õpetajad pidasid hommikuringi eesmärkide kirjeldamisel väga tähtsaks aspektiks turvatunde tekkimist hommikuringis. Õpetajate arvates tekitavad lastes turvatunnet rituaalsed ja rutiinsed hommikuringi tegevused ning koosolemise tulemusel saavutatud ühtsustunne. Ka Gustavson (2004) leiab, et ringis olemine mõjub lastele turvaliselt. Tew (1998) rõhutab, et turvatunnet saab ringis olles lastes tekitada kindlate reeglite olemasolu. Kuna enamus õpetajaid mainisid hommikuringide läbiviimisel reeglite kasutamist, järeldeb töö autor, et seda tehes peavad nad lastele turvalise keskkonna loomist oluliseks.

Mitmed autorid (Mosely, 2005; Morgan, 2008; Collins, 2011 jt.) väidavad, et ringitegevuste üheks peamiseks eesmärgiks on laste enesehinnangu ja enesekindluse tõstmine. Käesoleva uurimuse käigus aga see väide kinnitust ei leidnud. Mitte ükski vastanud õpetajatest ei toonud enesehinnangu kasvu hommikuringi eesmärgina välja. Autor oletab, et põhjus võib seisneda õpetajate kogemuse puudumises madala enesehinnanguga lastega töötamisel või teadmatuses sellisele asjaolule tähelepanu pöörata.

Uurimusküsimusele *milliseid tegevusi õpetajad kõige enam hommikuringides kasutavad* vastust otsides selgus, enamus vastanud õpetajatest kasutavad hommikuringi tegevustena arutelu ja vestlust. Ka Mosely (2005) leiab, et aruteludele kuulub ringis olles tähtis koht, sest need

aitavad suurendada laste probleemilahendamise oskuseid ja tõstavad nende enesehinnangut. Autori arvates tuli õpetajate vastustest selgelt välja, et lapsed peavad eneseväljendamist ja enda kuuldavaks tegemist ringis väga oluliseks. Positiivne on asjaolu, et õpetajad arvestavad laste soovidega ja annavad lastele võimaluse tunda, et nende arvamusest hoolitakse.

Gustavson (2004) väidab, et laulu-, ring-, rütmi- ja näpumängud on ühed tähtsaimad hommikuringi tegevused, kuna need parandavad laste kõnet, peenmotoorikat ja sotsiaalseid oskuseid. Ka uurimuses osalenud õpetajad tõid välja, et nad kasutavad ringis olles väga palju erinevaid mängu. Töö autori arvates kasutatakse hommikuringides rohkesti mängu just seetõttu, et lapsed õpivad kõige enam läbi mängimise ja mängulised tegevused pakuvad neile kõige rohkem rõõmu.

Gustavson'i (2004) järgi võib hommikuringides veel luuletusi lugeda, mõistatusi mõistatada ja ilma vaadelda. Neid tegevusi kasutavad ka mitmed küsitletud õpetajatest, kelle arvates on nendel tegevustel eelkõige õppekasvatuslikud eesmärgid.

Gustavson (2004) ütleb, et hommikuringi oleks sobilik alustada tervitusosaga ja lõpetada laulumänguga. Mosely (2005) väidab, et iga ringis olemine peaks lõppema rahuliku lõpurituaaliga. Käesolevas uurimuses osalenud õpetajate vastustest selgus, et peaaegu kõik õpetajad alustavad hommikuringi tervitusosaga. Ringi lõpetamiseks viiakse padjad ja toolid oma koha peale, korrastatakse asjad, jagatakse lapsed gruppidesse ja minnakse sujuvalt üle teistele tegevustele. Õpetajate antud vastustest selgus, et ainult üks õpetaja kasutab ringi lõpetamiseks rituaalset ringmängu. Autor oletab, et selle põhjus võib seisneda asjaolus, et õpetajad pole kursis, kuidas oleks laste jaoks kõige sobilikum hommikuringi lõpetada. Samuti võib põhjus seisneda selles, et õpetajate arvates pole lõpurituaal laste jaoks vajalik.

Uurimusküsimusele *milliste sotsiaalsete oskuste arengut toetavad õpetajate arvates hommikuringi tegevused* saadi vastuseks, et sotsiaalsed oskused, mis lastel hommikuringis arenevad on kaaslastega arvestamine, koostöö tegemine, emotsioonide väljendamine, omavahelise suhtlemise paranemine ning probleemide üle arutlemine.

Berk (2003) usub, et teiste seisukohtadega arvestama õppimine on erinevate sotsiaalsete oskuste arengu aluseks. Mosely (2005) ja Pedast Saar (2008) rõhutavad, et rollimängude mängimisega õpivad lapsed teisi paremini tundma ja nendega rohkem arvestama. Ka vestlemine on Mosely (2005) meelest heaks vahendiks saamaks aimu teiste mõtetest ja tunnetest. Nii arvasid ka uurimuses osalenud õpetajad, kes leidsid, et kaaslastega arvestama õpivad lapsed just teineteist

kuulates. Leicester (2006) kinnitab, et koostöö on üks ringis olemise tähtsamatest tegevustest ja, et seda saab lastel arendada arutelude, vestluste ning rolli- ja näitemängude abil. Käesolevas töös osalenud õpetajate vastused näitasid selgelt, et õpetajate arvates arenevad koostööoskused ringis kõige paremini just kindlate reeglite järgimisel. Salumaa ja Talvik (2004) leiavad, et arutelud aitavad lastel vabas vormis oma mõtteid ja arvamust avaldada. Ka mitmed uurimuses osalenud õpetajad leidsid, et aruteludes osalemine võimaldab lastel enda tundeid ja emotsioone paremini väljendada. Mosely (2005) rõhutab, et ringis julgustatakse lapsi paremini omavahel suhtlema ja selle tulemusel paranevad nende kuulamisoskus, tuntakse teineteise vastu rohkem huvi ja ollakse üksteisega sõbralikumad. Käesolvas töös osalenud õpetajate vastustest selgus, et laste suhtlemisoskused paranevad läbi arutelude, kuulamise, suhtlema õppimise ja rollimängude mängimise.

Probleemide üle arutlemiseks sobib Milleri (2003) järgi situatsioonide läbi mängimine käpiknukkudega, mis annab võimaluse tekkinud probleemide üle põhjalikumalt arutleda ja võimalikud lahendused välja töötada. Ka õpetajad leidsid, et probleemidele saab lahendusi leida nende üle arutledes.

Õpetajate antud vastused näitavad selgelt, et kõige enam kasutavad õpetajad erinevate sotsiaalsete oskuste arendamiseks arutelusid ja mängude mängimist. Töö autor järeldab, et põhjus miks sagedasti arutelusid ja mängude mängimist hommikuringis kasutatakse, seisneb asjaolus, et õpetajad on näinud nende tegevuste positiivseid mõjusid laste sotsiaalsete oskuste arengule.

Üheks käesoleva töö piiranguks peab töö autor asjaolu, et uurimus viidi läbi vaid ühes linnas ja uuriti väikest arvu inimesi. Laiemate üldistuste tegemiseks peaks uurimusse kaasama erinevate Eesti piirkondade õpetajaid. Samuti võib uurimustöö piiranguna välja tuua eestikeelse kirjanduse vähesuse, mistõttu oli keeruline saada ülevaadet antud teema kohta Eesti oludes. Käesolev uurimus võiks huvi pakkuda nii hommikuringe kasutavatele lasteaiaõpetajatele kui ka neile, kes hommikuringe oma töös veel läbi ei vii, kuid kes on huvitatud selle põhimõtetest, kasutusvõimalustest ja eesmärkidest. Edasisteks uuringuteks pakub töö autor välja sarnase uuringu, kuid suurema valimiga. Teise võimalusena võiks uurida hommikuringide olulisust laste seisukohalt.

Tänu sõnad

Täna kõiki osalenud lasteaiaõpetajaid nende panuse eest käesoleva uurimustöö valmimise.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Aves, C. & Bradley, J. (2006). *Understanding 6-7-Year-Olds*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Babbage, R., Byers, R & Redding, H. (2013). *Approaches to Teaching and Learning: Including Pupils with Learning Difficulties*. Routledge.
- Berk, L. (2003). *Child Development*. Pearson Education Inc.
- Bliss, T., Robinson, G. & Maines, B. (1995). *Developing Circle Time: Taking Circle Time Much Further*. Sage Publications.
- Bowen, J. (2010). Visual Impairment and self-esteem: What makes a difference?. *British Journal of Visual Impairment* 28, 235-243.
- Cheney, M. & Austin, B. (1998). *Circle Time Activities*. Evan- Moor Publishing.
- Collins, M. (2003). *Enhancing Circle Time for The Very Young*. Tallinn: Cromwell Press Ltd.
- Collins, M. (2007). *Circle Time for the Very Young*. London: Paul Chapman Publishing.
- Collins, M. (2011). *Circle Time for The Very Young*. Sage Publications Ltd.
- Collins, E. & McGaha, C. (2002). Create Rewarding Circle Times by Working with Toddlers, Not against Them, *Childhood Education*, 78:4, 194-199.
- Cross, M. (2004). *Children with Emotional and Behavioural Difficulties and Communication Problems*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Elektroniline Riigi Teataja (2008). *Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava*. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917>
- Fisher, R. (2004). *Õpetame lapsi õppima*. Tartu: AS Atlex.
- Goodwin, W., L & Goodwin, L., D. (1996). *Understanding Quantitative and Qualitative Research in Early Childhood Education*. New York: Teachers College Press.
- Grosstein, J. (2012). *Valga lasteaiatõpetajate arvamus muukeelse lapse keelelise koolivalmiduse saavutamisesest ja hindamisest eesti õppekeele rühmades*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Gunzenhauser, K. & Kitzman, D. (2012). *Teaching Tips for Challenging Behaviours*. Carson-Dellosa Publishing.
- Gustavson, M. (2004). *Laste aeg- Laste aed*. Tallinn: Premark.
- Hansen, K.A., Kaufmann, R.K. & Walsh, K.B. (2003). *Hea Alguse Lasteaedade Programm*. Tartu: Trükikoda Tartumaa.

- Hartas, D. (2006). *Dyslexia in the Early Years: A Practical Guide to Teaching and Learning*. Oxford: Routledge.
- Hromek, R. & Roffey, S. (2009). Promoting Social and Emotional Learning With Games. *Simulation & Gaming*. 40:5. 626-644.
- Karnopp, J. (2011). *Family Child Care Basics: Advice, Activities, and Information to Create a Professional Program*. Silver Spring: Gryphon House, Inc.
- Keenan, T. (2002). *An Introduction To Child Development*. London: Sage Publications.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2011). Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused. Tallinn: Koolibri.
- Kidron, A. (1999). *122 õpetamistarkust*. Tallinn: Mondo.
- Klabbers, J. (2009). *The Magic Circle: Principles of Gaming & Simulation*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Klenke, K. (2008). *Qualitative Research in the Study of Leadership*. Emerald Group Publishing.
- Koeries, J., Marris, B. & Rae, T. (2005). *Problem Postcards : Social, Emotional and Behavioural Skills Training for Disaffected and Difficult Children Aged 7 to 11*. London: Sage Publications Inc.
- Koza, W. & Smith, J. (2009). *Managing an Early Childhood Classroom: Literacy, Language and Learning*. California: Shell Educational Publishing.
- Kriete, R. (2002). *The Morning Meeting Book*. Northeast Foundation for Children, Inc.
- Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.
- Lang, P. (1998). Getting Round to Clarity: What Do We Mean by Circle Time?, *Pastoral Care in Education: An International Journal of Personal, Social and Emotional Development*, 16:3, 3-10.
- Leach, T. & Lewis, E. (2012). Children's experiences during circle-time: a call for research-informed debate. *Pastoral Care in Education: An International Journal of Personal, Social and Emotional Development*. 1-10.
- Leicester, M. (2006). *Stories for circle time and assembly: developing literacy skills and Classroom values*. Oxford: Routledge.
- Lillo, M. & Mikk, Õ. (2010). *Täna tuleb tore päev. Arendavaid tegevusi ja mängu lastega*. Tartu: AS Atlex.
- Lindon, J. (2003). *Child Care and Early Education: Good Practice to Support Young Children and Their Families*. Cengage Learning EMEA.

- Linnus, E. (2013). *Pärimuskultuuri osa väärtuskasvatases Põlva lasteaedades*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Mellor, A. & Munn, P. (2000). Information on Circle Time. *For teachers about anti-bullying in the classroom*. Külastatud aadressil <http://www.antibullying.net/circletimeinfo.htm>
- Metsalu, T. (2013). *Lastevanemate põhjused waldorflasteaia eelistamiseks Viljandi waldorflasteaia näitel*. Publitseerimata lõputöö. Tartu Ülikool.
- Metusala, M. (2013). *Eesti lapsevanemate rahulolu ja rahulolematu perepäevahoiu ja selle põhjustega võrdlus Soomega*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Miller, J. (2003). *Never Too Young: How Young People Can Take Responsibility and Make Decisions*. Save The Children UK.
- Morgan, N. (2008). *Quick, Easy and Effective Behaviour Management Ideas for the Classroom*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Mosely, J. (2005). *Circle Time for Young Children*. London: Routledge.
- Männamaa, M. & Marats, I. (2009). *Lapse üldoskuste areng*. E. Kulderknup (Toim.), *Üldoskuste areng koolieelses eas* (lk 5-43). Tartu: Kirjastus Studium.
- Paige-Smith, A. & Craft, A. (2011). *Developing Reflective Practice in the Early Years*. Maidenhead: McGraw-Hill.
- Pedastsaar, T. (2008). *Õpi- ja õpetamistegevused*. Viljandi: TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia.
- Roffey, S. (2006). *Circle Time for Emotional Literacy*. Paul Chapman Publishing: London.
- Roskos, K., Tabors, P & Lenhart, L. (2009). *Oral Language and Early Literacy in Preschool: Talking, Reading, and Writing*. International Reading Association.
- Salumaa, T & Talvik, M. (2004). *Ajakohastatud õppemeetodid*. Tallinn: Merlecons ja Ko OÜ.
- Smith, P. Cowie, H. & Bades, M. (2003). *Laste arengu mõistmine*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Spendlove, D. (2009). *Emotional Literacy*. London: Continuum International Publishing.
- Tew, M (1998). Circle Time: A Much-neglected Resource in Secondary Schools?. *Pastoral Care in Education* 16:3, 18-27.
- Tew, M., Read, M. & Potter, H. (2007). *Circles, PSHE and Citizenship : Assessing the Value of Circle Time in Secondary School*. London: Sage Publications Inc.
- Tropp, K. & Saat, H. (2008). *Sotsiaalsete oskuste areng*. E. Kikas (Toim.), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 53-78). Tartu: TÜ Kirjastus.

Villems, P. (2005). *Töö sidusgruppide vahel lapsekeskset metoodikat kasutavates Hea Alguse lasteaedades*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Weatherhead, Y. (2008). *Creative Circle Time Lessons for the Early Years*. London: Sage Publications.

White, M. (2009). *Magic Circles: Self-esteem for Everyone in Circle Time*. London: Sage Publications.

Lisa 1. Intervjuu kava

Taustaandmed

1. Kui kaua olete lasteaias töötanud?
2. Kui kaua olete Teie kasutanud hommikuringe oma töös?

Milline on hommikuringide korralduslik pool?

1. Kui tihti viite oma igapäevatöös lastega läbi hommikuringe?
2. Kui kaua Teie hommikuringid tavaliselt kestavad?
3. Kas hommikuringides on Teil kasutusel mingid kindlad reeglid? Kui jah, siis millised?
4. Kas Teie arvates on reeglid hommikuringi läbiviimisel vajalikud? Palun põhjendage/selgitage!
5. Kuidas saite Teie teadlikuks hommikuringist?

Millised on hommikuringide läbiviimise eesmärgid?

1. Kas te peate oluliseks hommikuringide pidevat kasutamist oma töös? Kui jah, siis palun põhjendage!
2. Millistel eesmärkidel viite Teie hommikuringe läbi?
3. Millised tegevused Teie arvates neid eesmäärke kõige paremini täita aitavad? Palun põhjendage/selgitage!

Milliseid tegevusi hommikuringides kõige enam kasutatakse?

1. Millise tegevusega tavaliselt hommikuringi alustate?
2. Milliseid erinevaid tegevusi hommikuringe läbi viies kõige sagedamini kasutate? Palun põhjendage/selgitage!
3. Kuidas hommikuringe kokku võtate või lõpetate?

Millised tegevused kõige enam lapse sotsiaalseid oskuseid arendavad?

1. Kas peate hommikuringide läbi viimist lapse sotsiaalsete oskuste arengu seisukohalt oluliseks? Kui jah, siis miks?
2. Milliste sotsiaalsete oskuste kujunemist toetab Teie arvates hommikuring?
3. Millised Teie poolt kasutatavad hommikuringi tegevused aitavad kõige enam kaasa Teie poolt nimetatud lapse sotsiaalsete oskuste arengule? Palun põhjendage!

Lisa 2. Näidis kodeerimisest ja kategooriate tekkimisest

Milliseid tegevusi õpetajad kõige enam hommikuringe läbi viies kasutavad?	Tegevused ringi alustamiseks	tervitussalm, salmike
		tegevuste tutvustamine
		ilmavaatlus
		tervitamine
		muinasjutu lugemine või jutustamine
		näpumäng
		tantsu- ja laulumäng
	Mängud	sõrmemängud
		õppemängud
		lavastusmängud
		sõnamängud
		rütmimängud
		fantaasiamängud
		liikumismängud
		tutvumismängud
		ringmängud
		laulumängud
		plaksumängud
	Muud õppe- ja kasvatustegevused	raamatute ja piltide vaatamine
		arutlemine, vestlemine
		rütmisalmid, luuletused
		ilmavaatlus
		mõistatused
		kuulamine
		üllatuskõlalise vastuvõtt
		sorteerimine
		emotikonide kasutamine
	Tegevused ringi lõpetamiseks	järgmistele tegevustele üleminek
		patjade, toolide ära viimine
		asjade korrastamine
		gruppidesse jagamine
		ringmäng
		rituaal puudub

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Karin Mölder (sündinud 02.10.1983.a.)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Hommiaringi eesmärk koolieelses lasteasutuses ja selle seos sotsiaalsete oskuste arenguga Elva lasteaedade näitel“

mille juhendaja on Pille Villems

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 19.05.2014.a.